ROBERT FREY

Reprezentacja dziecka w postępowaniu cywilnym w prawie włoskim

Representation of a Child in Civil Proceedings in Italian Law

Abstract

The paper presents the institution of the special curator for minors in Italian law following the changes introduced by the Cartabia Reform of civil procedure. The reform included, among other elements, the creation of a new procedure for cases concerning natural persons, minors and families. The analysis also highlights the situation of a minor who has entered marriage. A comparative study is conducted with the Polish institution of the child's representative. In this comparison, Polish regulations appear more precise, although the position of a minor over the age of fourteen seems stronger under Italian law. The study employs dogmatic-legal and comparative methods.

SŁOWA KLUCZOWE: reprezentacja dziecka, postępowanie cywilne, prawo włoskie, reforma Cartabia, specjalny kurator małoletniego

KEYWORDS: child representation, civil procedure, Italian law, Cartabia Reform, special curator for a minor

ROBERT FREY – doktor habilitowany nauk prawnych, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, e-mail: rfrey@ujk.edu.pl, ORCID – 0000-0002-5240-2680.

HTTPS://DOI.ORG/10.36128/F3H5TD35

1 Wprowadzenie

Małoletni w prawie cywilnym nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych. W tym stanie rzeczy konieczne jest jego reprezentowanie przy czynnościach prawnych przez inne osoby. Uwaga ta dotyczy zarówno prawa cywilnego materialnego, jak i prawa procesowego, gdzie małoletni, z pewnymi wyjątkami, nie ma zdolności procesowej[1]. Ma on natomiast zdolność sądową, zatem może pozywać i być pozywanym, co jest konsekwencją jego podmiotowości prawnej. Z reguły małoletniego zastępują rodzice. Są jednak sytuacje, gdy rodzice nie powinni dziecka reprezentować, w szczególności, gdy występują konflikty interesów. W tym przypadku interesy dziecka zapewnia reprezentacja przez osobę trzecią, tj. kuratora specjalnego we Włoszech i reprezentanta dziecka w Polsce. Celem tych przepisów jest podwyższenie standardów uczestnictwa małoletnich w procedurach sądowych oraz wzmocnienie ich ochrony.

Celem artykułu jest przedstawienie instytucji kuratora specjalnego małoletniego w prawie włoskim, jak również jego porównanie z reprezentantem dziecka w prawie polskim. Zwrócono także uwagę na specyficzną sytuację dziecka, które zawarło związek małżeński przed osiągnięciem pełnoletności w prawie włoskim. W opracowaniu posłużono się metodą dogmatycznoprawną oraz prawnoporównawczą.

2 Reprezentacja dziecka we włoskim kodeksie cywilnym

Zgodnie z art. 320 włoskiego kodeksu cywilnego, rodzice wspólnie lub ten z nich, który sprawuje wyłączną odpowiedzialność rodzicielską, reprezentują dzieci urodzone i nienarodzone, aż do osiągnięcia przez nie pełnoletności lub usamodzielnienia, we wszystkich czynnościach cywilnych oraz zarządzają ich majątkiem.

Ustawodawca włoski możliwość reprezentacji dziecka powiązał z odpowiedzialnością rodzicielską[2]. Warto zauważyć, że zmiana terminologiczna (do 2013 r. rodzicom przysługiwała władza rodzicielska[3])

1 Por. Joanna Bodio, „Kilka uwag o zdolności procesowej dziecka w prawie rzymskim i współcześnie" *Palestra*, nr 6 (2023): 9–31 i powołana tam literatura.

2 Zob. Michele Sesta, *Manuale di diritto di famiglia* (Padwa: Cedam, 2025), 197–201.

3 Do 1975 r. władza rodzicielska przysługiwała tylko ojcu (łac. *pater familias*).

podkreśla cel instytucji, jakim jest ochrona interesów dziecka, a nie zagwarantowanie rodzicom wykonywania uprawnień wobec potomstwa[4]. Zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 316 włoskiego kodeksu cywilnego, oboje rodzice mają odpowiedzialność rodzicielską, która jest wykonywana za obopólną zgodą, biorąc pod uwagę zdolności, naturalne skłonności i aspiracje dziecka. Rodzicowi, który uznał dziecko, przysługuje odpowiedzialność rodzicielska. Jeżeli uznanie dziecka pozamałżeńskiego jest dokonywane przez oboje rodziców, odpowiedzialność rodzicielska spoczywa na obojgu rodzicach.

W prawie włoskim odróżnia się czynności zwykłej administracji od czynności przekraczających zwykłą administrację. Te pierwsze dotyczą zachowania integralności i stanu majątku dziecka bez znaczącego wpływu na jego wartość. Czynności przekraczające zwykłą administrację mają wpływ na składniki wchodzące w skład majątku dziecka. Czynności zwykłej administracji mogą być wykonywane przez każdego z rodziców oddzielnie, z wyjątkiem czynności określonych w art. 1380 włoskiego kodeksu cywilnego (rozporządzenia prawem), gdzie wymagane jest współdziałanie. Czynności przekraczające zwykłą administrację wymagają oczywistej potrzeby lub użyteczności dla dziecka i upoważnienia sędziego opiekuńczego. Przykłady czynności przekraczających zwykłą administrację wskazano w art. 320 włoskiego kodeksu cywilnego, np. przyjęcie lub odrzucenie spadku. W art. 1572 włoskiego kodeksu cywilnego uznano, że czynnością przekraczającą zwykłą administrację jest dzierżawa na okres dłuższy niż dziewięć lat.

Zgodnie z art. 321 włoskiego kodeksu cywilnego, we wszystkich przypadkach, w których rodzice wspólnie lub jedno z nich, któremu przysługuje wyłączna odpowiedzialność rodzicielska, nie może lub nie chce dokonać jednej lub kilku czynności, które mają znaczenie dla dziecka, a wykraczają poza zwykłą administrację, sędzia, na wniosek samego dziecka, prokuratora lub jednego z krewnych, który ma w tym interes, i po wysłuchaniu rodziców, może ustanowić dla dziecka kuratora specjalnego, upoważniając go do dokonania tych czynności. Dodatkowo, stosownie do art. 323 włoskiego kodeksu cywilnego, rodzice sprawujący odpowiedzialność rodzicielską za swoje dzieci nie mogą, nawet na aukcji publicznej, stać się nabywcami bezpośrednio lub przez osobę pośredniczącą majątku i praw małoletniego.

4 Zob. Decreto legislativo 28 dicembre 2013, n. 154 (GU n. 5 del 08.01.2014); Enrico Al Mureden, „Dalla potestà alla responsabilità genitoriale" *Giurisprudenza Italiana*, nr 5 (2014): 1266–1274.

W przypadku konfliktu między dziećmi oraz konfliktu interesów między dzieckiem a obojgiem rodziców, lub tym rodzicem, któremu przysługuje wyłączna odpowiedzialność rodzicielska, wyznacza się kuratora specjalnego, o którym będzie mowa w dalszej części opracowania. W sytuacji, gdy konflikt interesów dotyczy tylko jednego rodzica, reprezentacja przysługuje drugiemu.

Odpowiedzialność rodzicielska dotyczy dzieci niepełnoletnich, jednak reprezentacja przez rodziców może skończyć się wcześniej, jeżeli dziecko się usamodzielni (wł. *minore emancipato*). W prawie włoskim znana jest tylko jedna taka sytuacja w art. 390 włoskiego kodeksu cywilnego, a mianowicie zawarcie małżeństwa przez małoletniego. Stosownie do art. 84 włoskiego kodeksu cywilnego, sąd, na wniosek zainteresowanej strony, po ustaleniu jej psychofizycznej dojrzałości i ważności podanych powodów, po konsultacji z prokuratorem, rodzicami lub opiekunem, może udzielić zgody na zawarcie małżeństwa osoby, która ukończyła szesnaście lat. Usamodzielnienie nie oznacza jednak pełnej zdolności do czynności prawnych[5]. Kuratorem małoletniego pozostającego w związku małżeńskim z osobą pełnoletnią jest małżonek (art. 392), oczywiście jeżeli jest on pełnoletni. Prawo włoskie nie wyklucza sytuacji, że oboje małżonkowie są małoletni, wówczas konieczny jest kurator dla obojga. W orzecznictwie podkreśla się, że usamodzielniony małoletni ma zdolność do działania, choć ograniczoną, ponieważ pomoc kuratora jest konieczna w przypadku czynności przekraczających zwykłą administrację. Dlatego podmiotem, który musi wyrazić swoją wolę, jest sam małoletni, który musi uzyskać zgodę kuratora; kurator nie może bowiem działać samodzielnie w zastępstwie usamodzielnionego małoletniego, ponieważ nie jest jego przedstawicielem ustawowym[6]. Dodatkowo w przypadku czynności przekraczających zwykłą administrację dokonywanych przez usamodzielnionego małoletniego wymagana jest zgoda sędziego opiekuńczego.

W art. 394 włoskiego kodeksu cywilnego odniesiono się wprost do kwestii zdolności procesowej usamodzielnionego małoletniego. Małoletni, który uzyskał usamodzielnienie, może przy pomocy kuratora zarabiać pod

5 Odmiennie jest w prawie polskim, gdzie zawarcie małżeństwa przez kobietę, która ukończyła 16 lat, za zezwoleniem sądu opiekuńczego powoduje uzyskanie pełnoletności (zob. art. 10 § 2 k.c.). Polskie prawo prywatne nie przewiduje żadnych ograniczeń w zakresie dokonywania czynności prawnych przez taką osobę.

6 Wyrok Corte di Cassazione (Sez. II) z dnia 24 marca 1972 r., n. 903.

warunkiem odpowiedniego zatrudnienia i może występować przed sądem zarówno jako powód, jak i pozwany.

Między usamodzielnionym małoletnim a jego małżonkiem może zachodzić konflikt interesów, co skutkuje koniecznością ustanowienia przez sędziego kuratora specjalnego.

3 | Ustanowienie kuratora specjalnego dla małoletniego

Jak wyżej przedstawiono, zasadą jest, że w postępowaniu cywilnym reprezentują dziecko rodzice. Są jednak sytuacje, w których należy ustanowić kuratora specjalnego dla małoletniego. We włoskim kodeksie postępowania cywilnego problematyka ustanowienia kuratora specjalnego dla małoletniego była uregulowana w art. 78 i dotyczyła sytuacji, gdy zachodził konflikt interesów pomiędzy małoletnim a jego rodzicami. Stan ten spotykał się z krytyką w doktrynie włoskiej. Akcentowano konieczność dokonywania wykładni przepisu z uwzględnieniem zobowiązań międzynarodowych Włoch wynikających przede wszystkim z ratyfikowanej Konwencji o prawach dziecka z 1989 r. oraz Karty praw podstawowych Unii Europejskiej[7].

Stan ten uległ zmianie na skutek tzw. reformy Cartabia[8]. We włoskim kodeksie postępowania cywilnego dodano przepisy dotyczące nowego postępowania odrębnego – postępowania w sprawach dotyczących osób fizycznych, nieletnich i rodzin, a w jego ramach uregulowano bardziej szczegółowo instytucję kuratora specjalnego[9].

Zgodnie z art. 473-bis.2 włoskiego kodeksu postępowania cywilnego, w celu ochrony małoletnich sędzia może z urzędu wyznaczyć kuratora specjalnego w przypadkach przewidzianych w ustawie.

---

7 Zob. Barbara Poliseno, *Profili di tutela del minore nel processo civile* (Neapol: Edizioni Scientifiche Italiane, 2017), 13.

8 Zob. Bruno de Filippis, *Il nuovo diritto di famiglia dopo la riforma Cartabia* (Padwa: Cedam, 2023), 1–10.

9 Decreto legislativo 10 ottobre 2022, n. 149, Attuazione della legge 26 novembre 2021, n. 206, recante delega al Governo per l'efficienza del processo civile e per la revisione della disciplina degli strumenti di risoluzione alternativa delle controversie e misure urgenti di razionalizzazione dei procedimenti in materia di diritti delle persone e delle famiglie nonché in materia di esecuzione forzata (GU Serie Generale n. 243 del 17.10.2022 – Suppl. Ordinario n. 38).

Przypadki, w których sąd ma obowiązek, pod rygorem nieważności postępowania, ustanowienia kuratora specjalnego małoletniego, zostały wskazane w art. 473-bis.8 włoskiego kodeksu postępowania cywilnego[10].

Po pierwsze, w przypadku, gdy prokurator wniósł o pozbawienie obojga rodziców odpowiedzialności rodzicielskiej lub gdy jedno z rodziców wniosło o pozbawienie drugiego.

Po drugie, w przypadku wydania postanowienia na podstawie art. 403 włoskiego kodeksu cywilnego lub o pozbawieniu małoletniego opieki na podstawie art. 2 i n. ustawy nr 184 z dnia 4 maja 1983 r. Art. 403 włoskiego kodeksu cywilnego dotyczy interwencji władz publicznych w celu zagwarantowania ochrony i bezpieczeństwa nieletnich w odniesieniu do poważnych i bezpośrednich zagrożeń w oczekiwaniu na środki podjęte przez sąd. Z przepisu wynika konieczność spełnienia dwóch przesłanek: po pierwsze, małoletni musi być moralnie lub materialnie porzucony lub narażony, w środowisku rodzinnym, na poważne zagrożenia i niebezpieczeństwo dla jego bezpieczeństwa psychofizycznego; po drugie, musi istnieć nagły wypadek (rozumiany jako nagła i nieprzewidziana negatywna okoliczność, taka, która wymaga natychmiastowego zapewnienia bezpieczeństwa małoletniemu). W przypadku spełnienia powyższych przesłanek władza publiczna, za pomocą organów ochrony dzieci, umieszcza małoletniego w bezpiecznym miejscu, dopóki jego ochrona nie będzie mogła być ostatecznie zapewniona. Jest to tymczasowy środek, dlatego też omawiany przepis przewiduje krótkie terminy, których niedochowanie skutkuje jego upadkiem. Organ publiczny, który przyjął środek, niezwłocznie zawiadamia o tym prokuratora przy sądzie dla nieletnich, w okręgu którego małoletni ma swoje miejsce zwykłego pobytu; w ciągu dwudziestu czterech godzin od umieszczenia małoletniego w bezpiecznym miejscu, z usunięciem jednego lub obojga rodziców lub podmiotów sprawujących odpowiedzialność rodzicielską, przekazuje prokuratorowi środek wraz z wszelkimi przydatnymi dokumentami i krótkim raportem opisującym powody interwencji w celu ochrony małoletniego. Prokurator, w ciągu najbliższych siedemdziesięciu dwóch godzin, jeśli nie nakazuje odwołania, zwraca się do sądu dla nieletnich o zatwierdzenie środka. W ciągu następnych czterdziestu ośmiu godzin sąd dla nieletnich rozpatruje wniosek o zatwierdzenie środka, wyznacza kuratora specjalnego

10 Giampiero Balena, *Istituzioni di diritto processuale civile*, t. III (Bari: Cacucci Editore, 2023), 57.

małoletniego i sędziego-sprawozdawcę oraz wyznacza przed nim rozprawę stron w ciągu piętnastu dni. Na rozprawie sędzia-sprawozdawca może swobodnie przesłuchiwać strony i uzyskać informacje; wysłuchuje również osobę małoletnią bezpośrednio i, jeśli uzna to za konieczne, z pomocą biegłego. W ciągu kolejnych piętnastu dni sąd dla nieletnich, w składzie kolegialnym, wydaje postanowienie potwierdzające, zmieniające lub odwołujące zatwierdzenie środka, może także przyjąć inne środki w interesie małoletniego.

Pozbawienie małoletniego opieki odbywa się na podstawie art. 2 i n. ustawy nr 184 z dnia 4 maja 1983 r. (*Diritto del minore ad una famiglia*)[11]. Małoletni tymczasowo pozbawiony odpowiedniego środowiska rodzinnego jest powierzany rodzinie, najlepiej z małoletnimi dziećmi, lub jednej osobie, zdolnej do zapewnienia utrzymania, edukacji i relacji emocjonalnych, których potrzebuje. Również wówczas powinien być ustanowiony kurator specjalny dla małoletniego.

Po trzecie, w przypadku, gdy fakty ujawnione w toku postępowania wskazują na sytuację szkodliwą dla małoletniego, która uniemożliwia odpowiednią reprezentację w sądzie przez oboje rodziców.

Po czwarte, gdy małoletni, który ukończył czternaście lat, wnosi o to. Stosownie do art. 473-bis.5 włoskiego kodeksu postępowania cywilnego, sędzia, biorąc pod uwagę wiek i dojrzałość małoletniego, informuje go o charakterze postępowania i konsekwencjach rozprawy oraz prowadzi rozprawę w sposób zapewniający spokój ducha i poufność. Małoletniego, który ukończył czternaście lat, informuje się również o możliwości wystąpienia z wnioskiem o ustanowienie dla niego kuratora specjalnego zgodnie z art. 473-bis.8.

W każdym przypadku sędzia może wyznaczyć kuratora specjalnego, gdy występuje tymczasowa przeszkoda w reprezentacji interesów małoletniego.

Kurator specjalny może zostać odwołany. Małoletni, który ukończył czternaście lat, rodzice, którzy wykonują odpowiedzialność rodzicielską, opiekun lub prokurator mogą zwrócić się z uzasadnionym wnioskiem do prezesa sądu lub sędziego, który prowadzi postępowanie, o odwołanie kuratora specjalnego z powodu nieprzestrzegania przez niego przepisów lub jeżeli nie zachodziły warunki do jego ustanowienia.

11 Legge 4 maggio 1983, n. 184, Diritto del minore ad una famiglia (GU n. 133 del 17.05.1983 – Suppl. Ordinario n. 28).

4 | Porównanie rozwiązań prawa włoskiego z prawem polskim

Po przedstawieniu rozwiązań w zakresie reprezentacji dziecka w postępowaniu cywilnym we Włoszech wskazane jest porównanie ich z przepisami prawa polskiego. Badania prawnoporównawcze nie mają na celu jedynie opisu obcych rozwiązań prawnych, ale mają także służyć zastosowaniu wyników przy tworzeniu pojęć, typologii i modeli[12]. Ubocznie można wskazać, że przepisy w prawie polskim i włoskim w zakresie reprezentacji dziecka zostały przemodelowane w latach 2022–2023[13], co dodatkowo uzasadnia prowadzenie badań prawnoporównawczych.

Zagadnienie reprezentacji dziecka w prawie polskim[14] uregulowane jest w przepisach kodeksu rodzinnego i opiekuńczego[15], natomiast we Włoszech w kodeksie cywilnym oraz instytucja kuratora specjalnego w kodeksie postępowania cywilnego. Różnica ta nie ma żadnego praktycznego znaczenia. Zgodnie z art. 98 § 1 k.r.o., rodzice są przedstawicielami ustawowymi dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską. Jeżeli dziecko pozostaje pod władzą rodzicielską obojga rodziców, każde z nich może działać samodzielnie jako przedstawiciel ustawowy dziecka. Jeżeli rodzicom nie przysługuje władza rodzicielska, dla małoletniego ustanawia się opiekę. Polski ustawodawca posługuje się tradycyjnym pojęciem władzy rodzicielskiej, która odpowiada włoskiej odpowiedzialności rodzicielskiej. Zmiana w prawie włoskim była konieczna, żeby podkreślić odejście od pochodzącej jeszcze z prawa rzymskiego instytucji *pater familias*[16]. Jak wyżej wspomniano, dopiero od

12 Zob. Kazimierz Lubiński, „Przedmiot komparystyki prawa procesowego", [w:] *Proces cywilny. Nauka – Kodyfikacja – Praktyka. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, red. Paweł Grzegorczyk, Krzysztof Knoppek, Marcin Walasik (Warszawa: Wolters Kluwer, 2012), 1069–1084.

13 We Włoszech nowa regulacja weszła w życie 18 października 2022 r. W Polsce ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r., poz. 1606) weszła w życie 22 sierpnia 2023 r.

14 Zob. Cezary Podsialik, *Reprezentant dziecka w postępowaniu przed sądem* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2026), *passim*.

15 Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 2809 ze zm.), dalej: k.r.o.

16 Przykładowo, zgodnie z uchylonym w 1975 r. art. 319 włoskiego kodeksu cywilnego ojciec, który nie był w stanie powstrzymać niewłaściwego postępowania syna, mógł, z zastrzeżeniem przepisów szczególnych, umieścić go w zakładzie poprawczym za zgodą prezesa sądu.

1975 r. odpowiedzialność rodzicielska przysługuje także matce. W prawie polskim nie wydaje się, żeby zmiana terminologiczna z „władzy rodzicielskiej" na „odpowiedzialność rodzicielską" była szczególnie konieczna.

W prawie polskim, zasada powyższa – przedstawicielstwa ustawowego dziecka – nie ma zastosowania w sytuacji, gdy występują sporne interesy. Stosownie do art. 98 § 2 k.r.o., żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka: 1) przy czynnościach prawnych między dziećmi pozostającymi pod ich władzą rodzicielską; 2) przy czynnościach prawnych między dzieckiem a jednym z rodziców lub jego małżonkiem, chyba że czynność prawna polega na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz dziecka albo że dotyczy należnych dziecku od drugiego z rodziców środków utrzymania i wychowania. W myśl art. 98 § 3 k.r.o., przepisy paragrafu poprzedzającego stosuje się odpowiednio w postępowaniu przed sądem lub innym organem państwowym. W prawie włoskim art. 320 włoskiego kodeksu cywilnego odwołuje się do konfliktu interesów. Polskie przepisy są w tym zakresie bardziej precyzyjne.

W sytuacji, gdy rodzice nie mogą reprezentować dziecka, pozostającego pod ich władzą rodzicielską, polski sąd opiekuńczy ustanawia reprezentanta dziecka. Jak wynika z art. 99 § 2 k.r.o., reprezentant dziecka jest umocowany do dokonywania wszelkich czynności łączących się ze sprawą, również w zakresie zaskarżenia i wykonania orzeczenia. Do czynności reprezentanta dziecka stosuje się odpowiednio przepisy art. 95 § 3 i 4 oraz art. 154 k.r.o. Oznacza to, że reprezentacja dziecka powinna być wykonywana tak, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczny. Reprezentant dziecka przed powzięciem decyzji w ważniejszych sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka powinien je wysłuchać, jeżeli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwala, oraz uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia. Reprezentacja dziecka zbliża się w swej istocie do sprawowania opieki nad małoletnim, dlatego art. 99 § 3 k.r.o. nakazuje odpowiednio stosować do reprezentanta dziecka przepisy art. 148, art. 151, art. 152, art. 156, art. 159, art. 164, art. 165 § 2, art. 168–170 i art. 180 § 2 k.r.o. W prawie włoskim, z art. 321 włoskiego kodeksu cywilnego wynika, że sędzia, na wniosek samego dziecka, prokuratora lub jednego z krewnych, który ma w tym interes, i po wysłuchaniu rodziców może wyznaczyć dla dziecka kuratora specjalnego, upoważniając go do wykonywania czynności, których rodzice nie mogą. Także w tym zakresie polskie przepisy są bardziej precyzyjne.

W prawie polskim, co do zasady, zgodnie z art. 99^1 § 1 k.r.o., reprezentantem dziecka może być ustanowiony adwokat lub radca prawny, który wykazuje

szczególną znajomość spraw dotyczących dziecka, tego samego rodzaju lub rodzajowo odpowiadających sprawie, w której wymagana jest reprezentacja dziecka, lub ukończył szkolenie dotyczące zasad reprezentacji dziecka, praw lub potrzeb dziecka. Reprezentacja dziecka przez adwokata lub radcę prawnego jest obligatoryjna w sprawach karnych. W sprawach cywilnych w przypadku, gdy stopień skomplikowania sprawy tego nie wymaga, w szczególności, gdy sąd opiekuńczy określi szczegółowo treść czynności, reprezentantem dziecka może zostać ustanowiona również inna osoba posiadająca wyższe wykształcenie prawnicze i wykazująca znajomość potrzeb dziecka. Jeżeli szczególne okoliczności za tym przemawiają, reprezentantem dziecka może zostać ustanowiona także osoba nieposiadająca wyższego wykształcenia prawniczego. Do reprezentanta dziecka odpowiednie zastosowanie znajduje art. 148 k.r.o. Oznacza to, że reprezentantem dziecka nie może być ustanowiona osoba, która nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych albo została pozbawiona praw publicznych. Przepis ten ze swej istoty nie dotyczy adwokata, gdyż osoba, która nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych albo została pozbawiona praw publicznych, nie może wykonywać zawodu. Reprezentantem dziecka nie może być ustanowiona także osoba, która została pozbawiona władzy rodzicielskiej albo skazana za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności albo za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby lub przestępstwo popełnione na szkodę małoletniego lub we współdziałaniu z nim, albo osoba, wobec której orzeczono zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowywaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi, lub obowiązek powstrzymywania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu. Nie może być ustanowiony reprezentantem dziecka ten, w stosunku do kogo zachodzi prawdopodobieństwo, że nie wywiąże się należycie z obowiązków reprezentanta. W prawie włoskim nie sprecyzowano, kto może pełnić funkcję kuratora specjalnego małoletniego. W praktyce jest to adwokat. Wyjątek stanowi sytuacja małżonka, który zawarł związek małżeński przed osiągnięciem pełnoletności, gdzie wyraźnie wskazano jako kuratora małoletniego drugiego małżonka, o ile jest pełnoletni. Można się zastanowić, czy polskie przepisy przewidujące nabycie pełnoletności przez kobietę, która ukończyła 16 lat, z chwilą zawarcia małżeństwa nie są zbyt liberalne w tym zakresie.

W aspekcie procesowym polski kodeks postępowania cywilnego reguluje ustanowienie reprezentanta dziecka w jednym przepisie. Zgodnie z art. 583^1 § 1 k.p.c., wniosek o wyznaczenie reprezentanta dziecka, o którym mowa w art. 99 § 1 k.r.o., sąd opiekuńczy rozpoznaje niezwłocznie, nie później niż w terminie 7 dni od dnia wpływu tego wniosku. Stosownie do § 2 tego artykułu, adwokat lub radca prawny, o którym mowa w art. 991 § 1 k.r.o., jest wyznaczany z listy reprezentantów dziecka. W § 3 natomiast zawarta została delegacja ustawowa dla Ministra Sprawiedliwości do określenia, w drodze rozporządzenia, sposobu zapewnienia reprezentacji dziecka przez reprezentanta dziecka, w tym sposobu ustalania listy reprezentantów dziecka, sposobu wyznaczania reprezentanta dziecka oraz systemu szkoleniowego reprezentantów dziecka, mając na uwadze konieczność zapewnienia prawidłowego toku postępowania oraz prawidłowej realizacji prawa do ochrony interesów dziecka. Omówienie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 lipca 2024 r. w sprawie sposobu zapewnienia reprezentacji dziecka przez reprezentanta dziecka[17], które *de facto* odnosi się do kwestii technicznych sporządzenia wykazu adwokatów i radców prawnych, przekracza ramy edytorskie opracowania i dlatego jego treść zostanie pominięta. Odnosząc się do prawa włoskiego, należy wskazać, że w art. 473-bis.8 włoskiego kodeksu postępowania cywilnego wyraźnie wskazano sytuacje, w których należy powołać kuratora specjalnego małoletniego. Widoczną różnicą w stosunku do prawa polskiego jest powołanie kuratora specjalnego na wniosek małoletniego, który ukończył 14 lat. W prawie polskim w postępowaniu w sprawach z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli, poza sprawami małżeńskimi, na podstawie art. 573 § 1 k.p.c. osoba pozostająca pod władzą rodzicielską, która ma ograniczoną zdolność do czynności prawnych, ma zdolność procesową. Wydaje się jednak, że włoskie rozwiązanie lepiej chroni interesy małoletniego w postępowaniu cywilnym. Zwłaszcza, że stosownie do art. 573 § 2 k.p.c., sąd może ograniczyć lub wyłączyć osobisty udział małoletniego w postępowaniu, jeżeli przemawiają za tym względy wychowawcze.

17 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 lipca 2024 r. w sprawie sposobu zapewnienia reprezentacji dziecka przez reprezentanta dziecka (Dz. U. z 2024 r., poz. 1159).

5 | Wnioski

Prawo włoskie przeszło daleką ewolucję od władzy rodzicielskiej przysługującej wyłącznie ojcu do odpowiedzialności rodzicielskiej przysługującej obojgu rodzicom.

W ślad za wiążącymi państwo włoskie umowami międzynarodowymi, a zwłaszcza Konwencją o prawach dziecka, uległa zmianie pozycja dziecka w postępowaniu cywilnym. Małoletni jest centralną postacią wprowadzonego przez reformę Cartabia nowego postępowania w sprawach dotyczących osób fizycznych, nieletnich i rodzin. Na wzmocnienie jego pozycji wpływ ma możliwość jego reprezentacji w postępowaniu przez kuratora specjalnego, którym jest adwokat. Dziecko, które ukończyło 14 lat, może złożyć wniosek o ustanowienie kuratora specjalnego i jest on wiążący dla sądu.

Szczególnie interesująco przedstawia się sytuacja małoletniego, który się usamodzielnił na skutek zawarcia małżeństwa. Jeżeli jego małżonek jest pełnoletni, to staje się jego kuratorem do czasu osiągnięcia pełnoletności. Jeżeli natomiast jest również małoletni, to oboje potrzebują kuratora. Przez zawarcie małżeństwa przez małoletniego ustaje odpowiedzialność rodzicielska rodziców, a w ślad za tym także ich reprezentacja.

Porównując rozwiązania włoskie i polskie, można skonstatować, że przepisy k.r.o. są bardziej precyzyjne. Jednak pozycja dziecka w postępowaniu cywilnym wydaje się silniejsza w prawie włoskim, na co wpływ ma możliwość wystąpienia przez małoletniego, który ukończył 14 lat, o ustanowienie kuratora specjalnego, który będzie go reprezentował, a jest profesjonalnym prawnikiem (adwokatem).

Bibliografia

Al Mureden Enrico, „Dalla potestà alla responsabilità genitoriale" *Giurisprudenza Italiana*, nr 5 (2014): 1266–1274.

Balena Giampiero, *Istituzioni di diritto processuale civile*, t. III. Bari: Cacucci Editore, 2023.

Bodio Joanna, „Kilka uwag o zdolności procesowej dziecka w prawie rzymskim i współcześnie" *Palestra*, nr 6 (2023): 9–31.

de Filippis Bruno, *Il nuovo diritto di famiglia dopo la riforma Cartabia*. Padwa: Cedam, 2023.

Lippi Michele Angelo, *Il nuovo processo di famiglia. Il rito unitario, le impugnazioni e l'esecuzione*. Santarcangelo di Romagna: Maggioli Editore, 2025.

Lubiński Kazimierz, „Przedmiot komparystyki prawa procesowego", [w:] *Proces cywilny. Nauka – Kodyfikacja – Praktyka. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, red. Paweł Grzegorczyk, Krzysztof Knoppek, Marcin Walasik. Warszawa: Wolters Kluwer, 2012.

Podsialik Cezary, *Reprezentant dziecka w postępowaniu przed sądem*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2026.

Polidori Eleonora, Gianluca Vecchio, „Le parti", [w:] *Il nuovo processo civile. Persone, minorenni e famiglie*, red. Francesca Picardi. Mediolan: La Tribuna, 2026.

Poliseno Barbara, *Profili di tutela del minore nel processo civile*. Neapol: Edizioni Scientifiche Italiane, 2017.

Poliseno Barbara, „Il procedimento in materia di persone, minorenni e famiglie", [w:] *La riforma del processo civile*, red. Domenico Dalfino. Mediolan: La Tribuna, 2025.

Sesta Michele, *Manuale di diritto di famiglia*. Padwa: Cedam, 2025.

This article is published under a Creative Commons Attribution 4.0 International license.
For guidelines on the permitted uses refer to
https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode